

Oxford ja Europeum - humanistit, digitointi ja puutarhat

Helsingin yliopisto on useiden eurooppalaisten yliopistoverkostojen jäsen, usein ainoana koko Skandinaviasta. Tällainen verkosto on myös vuonna 1992 perustettu EUROPEUM, johon vuonna 2004 liittyneen Helsingin lisäksi 9 merkittävää tutkimusyliopistoa (Oxford, Leiden, Bologna, Bonn, Geneva, Sorbonne/Pariisi, Kaarlen yliopisto/Praha, Complutense/Madrid, Helsingin Yliopisto, Jagellonian yliopisto/ Krakova). Helsingin yliopistosta sekä nykyinen kansleri Ilkka Niiniluoto että Thomas Wilhelmsson, rehtori 1.8.2008 lukien, on tunnettuja nimiä tässä verkostossa. Europeum-verkoston visio on luettavissa sivulla:

- <http://www.europaeum.org/content/view/19/60/>

Samoin kuin tieteen ja opetuksen tarpeisiin luodun UNICA-verkoston piirissä myös EUROPAEUM-verkостossa kirjastojen integroituminen tutkimukseen on noussut tärkeäksi kysymykseksi. Tähän liittyen Oxfordin yliopistossa arvioitiin eurooppalaisten humanistisen alan digitointihankkeiden tuloksia ja tulevaisuutta 22.-24.5.2008 seminaarissa, jonka järjestivät The Europeum, Maison Francaise, Bodleianin kirjasto, Oxfordin Internet instituutti ja COST – hanke A32. Millaisia mahdollisuuksia kokoelmien ja lähdeaineistojen digitointi avaa humanistiselle ja yhteiskuntatieteelliselle tutkimukselle? Sain huhtikuussa 2008 kutsun Helsingin yliopiston kirjastotoimen koordinaattorina tähän seminaariin. Välitin kutsun myös Mikkelin konservointi- ja digitoitikeskukseen ja humanistisen tiedekunnan kirjastoon. Loppujen lopuksi olin kuitenkin ainoana Helsingin yliopistosta paikalla muille tulleiden esteiden vuoksi. Otan seuraavassa esille joita teemoja varsin monipuolisesta ja runsaasta seminaariohjelmasta.

- <http://www.europaeum.org/content/view/957/199/>

Eurooppalaisia ja kansallisia avauksia

Europeana www.europeana.eu

Europeana-portaalihankkeen esittely alkoi räväkällä Van Goghin kenkien marssilla halki Euroopan kielten ja kulttuurien: video on katsottavissa YouTuben kautta hakusanalla [europeana](http://www.europeana.eu). Toimitusjohtaja Jill Cousins esitteli eurooppalaisen monikielisen portaalin

kehittämävaihetta. Portaalin kautta on mahdollista käyttää Euroopan eri maiden digitoitua aineistoa (kirjat, elokuvat, maalaukset, sanomalehdet, ääni ja arkistolähteet).

Prototyypin avataan 23.-24.6. 2008 Haagissa pidettävän konferenssin yhteydessä. Komissaari Viviane Reding avaa portaalin käyttöön marraskuussa 2008: tuolloin portaalin arvioidaan linkittävän yhteen 2 miljoonaa digitaalista dokumenttia. Tällä hetkellä aineistoa portaaliin tuottavat erityisesti kansalliskirjastot (TEL), arkistot, museot ja yliopistot. Mm. LIBER on mukana hankkeessa. Kansalliskirjasto on perustajajäseniä. Samoin Helsingin yliopiston Helka-tietokanta on mukana The European Library (TEL) kautta. Kansallisarkisto on aktiivinen jäsen. Samoin OPM:n käynnistämän Suomen kansallisen digitaalisen kirjasto -hankkeen on luvattu liittyvän Europeana - portaaliin valmistuttuaan. Palvelun kehittämistä on mahdollista seurata lähettämällä sähköpostiosoitteensa sivustolta löytyvään Europeana eNews palveluun. Europeana etsii myös jatkuvasti uusia sisällöntuottajia, joille on luotu sivustolta löytyvät ohjeistot.

Julkaisuarkistot keskeisin digitaalisen kirjaston hanke Italian yliopistoissa

Italian yliopistojen digitointikokemuksia esitteli professori Gino Rongaglia (Tuscia University). Vaikka digitointihankkeista on kokemuksia noin 10 vuoden ajalta, vain osa niistä on osoittautunut menestyneiksi. Parhaiten ovat onnistuneet hankkeet, joissa kirjasto on ollut vahvasti mukana. Rongaglia nimitti kirjastonhoitajia supersankareiksi, joilla on kykyä informaation hallintaan, informaatiolukutaidon opettamiseen ja palveluorientaatioon.

Tällä hetkellä tärkeimpiä Italian yliopistoissa ovat yliopistojen julkaisuarkistohankkeet: rehtorien neuvosto on tehnyt päätöksen, jonka mukaan kaikki yliopistot sitoutuvat tallentamaan väitöskirjat julkaisuarkistoon ja täten verkossa avoimesti saataville. Avoimen julkaisemisen kehittämissaasteita ovat yhteistyön välineiden ajantasaisuus, tieteelliset verkostot sekä sisältöjen linkittäminen ja haettavuus.

St Anne's Collegen illallisilla oli tilaisuus vaihtaa ajatuksia mm. Bolognan yliopiston julkaisuarkistohankkeessa toimivan Simone Sacchin (Informatics Responsible) kanssa. Kovin paljoa meitä pidemmällä ei myöskään Bolognassa olla; kokemusten ja ideoiden vaihto kannattaa.

British Libraryn digitointipolitiikka

British Libraryn digitointipolitiikkaa esitteli äskettäin aateloitu Kansalliskirjaston johtaja Dame Lynne Brindley. (Lynne Brindley oli jo lupautunut Helsingin yliopiston kirjastojen arviointipaneeliin vuonna 2000 mutta BL nimityksen vuoksi suosittelee paneeliin Ian Mowattia Edinburghin yliopiston kirjastosta.)

BL:n tavoitteena on mahdollisimman laajasti avata kokoelmiaan Euroopan- ja maailmanlaajuiseen käyttöön. Sen vuoksi digitointia tehdään aktiivisesti yhteistyössä niin akateemisen maailman kuin kaupallisten toimijoiden (mm.

Microsoft) kanssa.

British Library on digitoitunut yhteistyössä Thompson & Gale -kustannustalon kanssa 1800-luvun brittiläisiä sanomalehtiä miljoonan sivun verran. Lisenssejä hallinnoi Gale. Vapaasti saatavilla on kuusi 1800-luvun sanomalehteä, joissa BL:n kumppaneina on yliopistoja.

- www.bl.uk/collections/newspapers.html

Humanististen alojen uusia avauksia

Electronic enlightenment www.e-enlightenment.com

Kesäkuussa 2008 avattavaa digitoitua filosofien kirjeenvaihtokokoelmaa esitteli tohtori Robert McNamee. Palvelua ylläpitää Oxfordin yliopisto ja jakelusta vastaa OUP. Kokoelmaan kuuluu 6000 kirjeiden kirjoittajaa, 53.000 kirjettä tai dokumenttia, 80.000 lähdedokumenttia (käsikirjoituksia ja varhaisia editioita) ja lähes 230.000 tieteellistä viittausta. Kokoelmaa laajennetaan usealla tuhannella kirjeellä vuosittain. Palveluun on luotu helppo hakumalli ja sen toiminnallisuuksia kehitetään jatkuvasti. Kokoelma tulee lisensoitavaksi. Keskustelussa toivottiin aineistoa avoimeen käyttöön mutta se ei liene mahdollista ainakaan alussa.

Tutkijaverkostojen tuki

Open Scholarly Communities on the Web – 2006-2010 (COST32)
www.cost-a32.eu

Hanketta esitteli johtaja Paolo D'Iorio. Tavoitteena on luoda avoin tieteellinen verkosto, uusi paradigma, jossa humanistisen tutkimuksen avoimet yhteisöt verkossa: viittauskäytännöt, pysyvät osoitteet ja tekstit. Syyskuussa avattava osahanke on HyperNietsche.

Tavoitteena on resurssien joustava käyttö koko Euroopassa, yksi log-in ja mahdollisuudet jakaa aineistoja ja tietoa muiden tutkijoiden kanssa. Tekniikkoja tähän on jo olemassa ja kehitteillä. Infrastruktuurihankkeita esittelivät Lou Burnard ja Martin Wynne. Tällaisia ovat mm. CLARIN (Common Language Resource and Technical Infrastructure) www.clarin.eu, jossa on mukana myös useita suomalaisia, kuten Helsingin yliopisto: professori Kimmo Koskenniemi, CSC, Kotus, Joensuun ja Tampereen yliopistot. Sen sijaan DARIAH (Access and Preservation of the Types of Digital Data across the Arts and Humanities) www.dariah.eu -hankkeessa on lähinnä Keski-Eurooppalaisia partnereita.

Digitointihankkeiden priorisoinnin tärkeys

Keskustelussa avainkysymykseksi osoittautui, miten digitointihankkeita tulisi koordinoita ja priorisoida. Christine Madsen (tohtorikouluopiskelija Oxfordin Internet-instituutista) esitti, että kirjastojen tulisi digitoida vähän käytettyä harvinaista aineistoa, joka näin avautuisi laajalle lukijajoukolle: 80 %

käyttäjistä käyttää 20% aineistoista ja puolestaan 80 %lle aineistoista löytyy 20 % lukijoista. Madsen suositteli Amazon-mallia.

Madsen totesi myös, että tutkimusten mukaan nuoren Google-sukupolven informaatiolukutaidot eivät ole parantuneet laajan teknologiahyödyntämisen myötä, vaan että jatkossakin kirjastoilla on opetustehtävä. Kirjastot ovat soveltaneet Ranganathanin lakia, joka antaa ainekset myös toimimiseen verkkomaailmassa. Ranganathania soveltaen:

- käytön on oltava helppoa ja mukavaa ja navigoinnin tulee olla kätevää
- selailun on oltava mahdollista
- markkinoi aineistoa ja mene käyttäjän luo, ymmärrä käyttäjää
- ymmärrä mikä on oleellista (satunnainen ei ole niin tärkeätä)
- ole käyttäjien kesellä.

Keskustelussa tuli vahvasti esille tarve avoimeen julkaisemiseen ja saatavuuteen. Yksityisen rahan pelättiin sulkevan lähdeaineistoja ja niiden jatkokäyttöä uusiin tarkoituksiin. Toisaalta mm BL totesi, että jatkodigitointiin on saatava rahoitusta: yksi keino on digitoitun aineiston lisensiointi. Julkisen ja yksityisen rahoituksen säätelemiseksi on laadittu ohjeistoja *Guidelines of Public Private Partnerships*.

Osallistujan pohdintaa

Kiinnostavaa oli saada asiantuntijatason analyysi siitä, missä humanistisen alan digitoinnissa ollaan menossa EU:n laajuisesti. Uusia avauksia ja mahdollisuuksia myös suomalaiselle tutkimukselle tuovat mm. laajat sanomalehtien digitoinnit, filosofien kirjeenvaihto ja eurooppalaiset portaalit, erityisesti Europeana. Meidän on seurattava käynnissä olevaa kehitystä ja oltava nykyistä aktiivisemmin valmis osallistumaan eurooppalaisiin kehittämishankkeisiin. Digitoinnin harkittu koordinointi ja priorisointi samoin kuin tutkijoiden ja kirjaston yhteistyö nousivat avainasioiksi.

Mielestäni meidän tuli Helsingin yliopiston kirjastoissa tarkistaa kokoelmapolitiikkaamme aiempaa selkeämmin ja määrätietoisemmin saatavuuden (access) näkökulmasta. Tarkoitin tällä sitä, että emme keskity vain ostetun ja lisensoitun aineiston hankintaan ja käsittelyyn, vaan seuraamme aktiivisesti kaikilla aloilla käynnistyviä ja vireillä olevia digitaalisten aineistojen hankkeita, liittoudumme tutkijayhteisön ja eurooppalaisen kirjastoyhteisön kanssa ja pyrimme osaltamme tuottamaan tiedeyhteisölle lisäarvoa tuovia palveluja koko maailman tietovarantoja hyödyntäen.

Seminaarien tärkeää antia on myös kollegoihin tutustuminen. Erityisen iloinen olin mahdollisuudesta keskustella useaan otteeseen Bodleianin ja Oxfordin kirjastojen uuden johtajan FT Sarah Thomasin kanssa. Hän on sekä ensimmäinen nainen että ensimmäinen ei-britti tässä vastuullisessa tehtävässä. Hän tuli Oxfordiin keväällä 2007 Cornellin yliopistosta, minkä lisäksi hänellä on laaja kokemus useiden USA:n huippukirjastojen tehtävistä.

- www.ouls.ox.ac.uk/news/2007_feb_22

Oxfordin leppeässä pikkukaupungissa ja sen puutarhoissa kävely on aina yhtä mieluisaa. Bodleianin historiallinen Duke Humphreyn kirjasto on eräänlainen kirjastomaailman pyhäkkö. Illalliset St Anne's Collegessa ja New Collegessa (www.ox.ac.uk/colleges/index.html) toivat oman mausteensa tiiviisiin seminaaripäiviin.

Jos kiinnostuit...

...humanistisen alan verkkopalvelujen ja digitoinnin konferensseja on lisää myös tänä vuonna: Oulun yliopistossa Digital Humanities 25.-29.6.2008 ja Digital resources for Humanities and Arts 14.-17.9.2008 Cambridgessa.

- www.ekl oulu.fi/dh2008/
- www.drh.org.uk

Teksti:
Kaisa Sinikara
tieto- ja kirjastopalvelujohtaja
kaisa.sinikara[at]helsinki.fi
puh. 09-191 21701